

KATARZYNA MYŚLIWIEC

Uczniowie klas I–III szkół podstawowych miejskich i wiejskich jako użytkownicy narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych

Students in grades I–III of primary schools in urban and rural areas as the users of the ICT tools

Magister, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Instytut Pedagogiki Przedszkolnej i Szkolnej, Polska

Streszczenie

Funkcjonowanie człowieka w dobie dynamicznego rozwoju technologii, szerokiego dostępu do wiedzy, a także możliwości komunikowania się ludzi z najodleglejszych zakątków świata zdeterminowało formowanie się społeczeństwa informacyjnego. Raporty statystyczne potwierdzają, że aktywnymi użytkownikami technologii informacyjno-komunikacyjnych są również dzieci. W niniejszym artykule poruszona zostanie problematyka obywatelstwa dziecka w młodszy wieku szkolnym w społeczeństwie informacyjnym.

Słowa kluczowe: dziecko w młodszy wieku szkolnym, społeczeństwo informacyjne, technologie informacyjno-komunikacyjne.

Abstract

Dynamic development of technology, broad access to knowledge and the possibility of communication with people from distant places of the world conditioned formation of an information society. Statistical reports confirm that children are active users of information and communication technologies. In the paper there will be discussed the issue of citizenship early school age child in the information society.

Key words: Early school-age child, information society, information and communication technologies.

Wstęp

Technologie informacyjno-komunikacyjne są obecnie nieodłącznym elementem współczesnej rzeczywistości. Dzięki nim praca, nauka czy też rozrywka przybrały zupełnie inny wymiar, a użytkownicy najnowocześniejszych narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych funkcjonują w obrębie definiowa-

nego przez różnych autorów społeczeństwa informacyjnego. Powołując się na dokument genewski *Declaration of Principles. Building the Information Society: A Global Challenge in the New Millennium* [<http://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/official/dop.html>], warto podkreślić, że społeczeństwo informacyjne stawia w centrum człowieka, jest zorientowane prorozwojowo, a każdy jego członek ma możliwość tworzenia, dostępu, wykorzystania i udostępniania informacji i wiedzy, co sprawia, że jednostki i społeczności osiągają pełen potencjał w dążeniu do zrównoważonego rozwoju i ulepszenia jakości życia, z uwzględnieniem celów i zasad Karty Narodów Zjednoczonych, całkowicie respektując i utrzymując w mocy Deklarację Praw Człowieka.

Rozważania dotyczące problematyki społeczeństwa informacyjnego skłaniają autorów do posługiwania się pojęciem „obywatela społeczeństwa informacyjnego”, który w ujęciu B. Stachowiak [2007, s. 212] „świadomie i aktywnie wykorzystuje dostępne mu technologie informacyjno-komunikacyjne w różnych obszarach swojego życia. Obywatel społeczeństwa informacyjnego, używając narzędzi ICT, aczkolwiek nie ograniczając się tylko do nich, zaspokaja swoje potrzeby, realizuje wyznaczone cele”.

Kolejnym z podstawowych terminów związanych z poruszaną problematyką będzie pojęcie zintegrowanych technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK), które zdaniem S. Juszczaka otrzymujemy poprzez wprowadzenie do technologii informacyjnych zagadnień związanych z (tele)komunikacją. Jak dodaje autor, mają one istotny wpływ na właściwe funkcjonowanie współczesnego człowieka. S. Juszczak [2007: 16] pisze, że technologie informacyjno-komunikacyjne łączą ze sobą oddalone dyscypliny naukowe, co przyczynia się „nie tylko do interdyscyplinarności, ale także do transdyscyplinarności, systemowości ujęć zagadnień związanych z przetwarzaniem i percepcją informacji oraz do globalizacji informacji”.

Wyniki badań własnych w świetle raportów

Zagadnienia związane z problematyką społeczeństwa informacyjnego poruszane są w licznych raportach prezentujących wyniki statystycznych badań. Dane z raportu Głównego Urzędu Statystycznego dotyczącego społeczeństwa informacyjnego w Polsce w 2014 r. mówią o tym, że 77,1% gospodarstw domowych miało w domu przynajmniej jeden komputer. Odsetek ten zdaniem autorów raportu wzrastał systematycznie w ostatnich latach i jest zdecydowanie wyższy w gospodarstwach domowych, w których znajdują się dzieci. Ponadto w latach 2010–2014 udział gospodarstw domowych posiadających szerokopasmowy dostęp do internetu rósł szybciej niż gospodarstw z dostępem do internetu ogółem, osiągając w 2014 r. poziom 71,1%. Podobnie jak w poprzednim przypadku czynnikiem sprzyjającym był fakt posiadania dzieci, a także miejsce zamieszkania. Dlatego też autorzy badań postanowili włączyć do badań grupę

osób w przedziale wiekowym 12–15 lat. Wśród nich prawie wszyscy (99,2%) kiedykolwiek korzystali z komputera dowolnego typu, a jego regularnych użytkowników było 97,2%. W tej grupie wiekowej 98,6% badanych osób korzystało z internetu, w tym 95,4% regularnie. Dane zgromadzone w tym raporcie przedstawiały tendencję wzrostową regularnego korzystania z internetu przez osoby z młodszych grup wiekowych.

Kolejny raport, na który warto się powołać, prezentuje wyniki badań prowadzonych w wielu krajach na świecie, w tym także w Polsce. Z raportu *Liczby polskiego Internetu* wynika, że w 2015 r. coraz częściej korzystaliśmy z internetu na urządzeniach mobilnych typu smartfon, tablet. Jest to jednak kolejne badanie, które swym zasięgiem pomija grupę wiekową 6–10 lat. Ilościowe badania poświęcone problematyce użytkowania technologii informacyjno-komunikacyjnych przez dzieci zostały zaprezentowane w raportach: *Bezpieczeństwo dzieci w Internecie* (badani w wieku 10–15 lat), *Postrzeganie zagadnień związanych z ochroną danych i prywatnością przez dzieci i młodzież* (badani w wieku 11–16 lat), *Korzystanie z urządzeń mobilnych przez małe dzieci w Polsce* (badani w wieku 6 miesięcy – 6 lat). W żadnym z wymienionych raportów poświęconych badaniu najmłodszych użytkowników TIK grupa wiekowa między 6. a 9.–10. rokiem życia nie została uwzględniona.

Powyższe rozważania stanowiły podstawę do podjęcia badań w niniejszym obszarze. Przedmiotem badań uczyniono wykorzystanie urządzeń TIK przez uczniów klas I–III szkoły podstawowej. Za cel badań przyjęto określenie częstotliwości i celu wykorzystania urządzeń TIK przez uczniów klas I–III szkoły podstawowej w dużym mieście i na obszarach wiejskich. Problemem badawczym stało się pytanie: *Z jakich urządzeń technologii informacyjno-komunikacyjnych i w jakim celu uczniowie klas I–III korzystają najczęściej?* Aby odpowiedzieć na postawione pytanie badawcze, wykorzystano technikę analizy dokumentów (wytworzonych przez dzieci). W tym celu zaprojektowano ilustracje, które w schematyczny sposób odzwierciedlały urządzenia TIK: monitor (jako część komputera stacjonarnego lub laptopa), tablet oraz smartfon. Narzędzia te skonstruowano w taki sposób, aby respondenci na „papierowym ekranie” wybranego przez siebie urządzenia mogli narysować, w jakim celu najczęściej z niego korzystają. Narzędzia badawcze zostały opracowane na podstawie dostępnych raportów, których wyniki przytaczano w niniejszym tekście. Postanowiono stworzyć narzędzie, które uwzględniałoby możliwości rozwojowe uczniów klas I–III szkoły podstawowej. Uznano, że niezbędne informacje można zgromadzić za pomocą rysunków wykonanych przez respondentów, kierując się bezpośrednio do dzieci, a nie do ich rodziców, których deklaracje w trakcie prowadzonych badań mogłyby być niezgodne z rzeczywistością.

Badania przeprowadzono w listopadzie 2015 r. wśród uczniów I, II i III klas wybranych szkół podstawowych. W rezultacie badaniem objęto łącznie 88

uczniów: 32 pierwszoklasistów, 27 drugoklasistów, 29 trzecioklasistów. Grupa badawcza została dobrana w sposób celowy. Postanowiono skierować badania do uczniów zamieszkujących obszary wiejskie oraz uczniów z dużego miasta. Zmienna ta została uwzględniona w analizie badań po to, aby zweryfikować związek miejsca zamieszkania z częstotliwością i celowością korzystania z narzędzi TIK przez uczniów klas I–III szkoły podstawowej.

Badanie zostało poprzedzone krótką rozmową wyjaśniającą cel spotkania. Przygotowane uprzednio ilustracje urządzeń TIK wykorzystano podczas wprowadzenia do rozmowy. Uczniowie odgadywali, co dana ilustracja przedstawia. Badani poradzili sobie ze zidentyfikowaniem obrazków. Stanowiły one dla nich inspirację do dalszej rozmowy na temat posiadanych przez nich oraz przez ich rodziców narzędzi. Uczniowie zostali poproszeni o dokonanie wyboru jednej spośród 3 przedstawionych im ilustracji. Badani wybierali urządzenie, z którego korzystają najczęściej. Założono także, że być może wśród respondentów znajdują się dzieci, które w ogóle nie korzystają z tego typu narzędzi. Dla nich przygotowano puste kartki, na których uczniowie mogli narysować, w jaki sposób najczęściej spędzają swój wolny czas. Z tej możliwości nie skorzystał żaden badany, dlatego w dalszej analizie dane te nie zostaną uwzględnione.

Z analizy zgromadzonego materiału badawczego wynika, że uczniowie z obszarów wiejskich najczęściej korzystają z komputera stacjonarnego/laptopa. W każdej klasie szkoły podstawowej znajdującej się na wsi tego typu urządzenie było wybierane najczęściej. Jedynie w klasie II uczniowie tak samo często wybierali tablet. Badani mieszkający w dużym mieście najczęściej wybierali tablet. Pierwszoklasiści z tejże szkoły posługują się częściej urządzeniami mobilnymi: smartfonem lub tabletem. Drugoklasiści w zdecydowanej większości wybierali tablet. Trzecioklasiści ze szkoły podstawowej znajdującej się w dużym mieście najczęściej korzystają z komputera, laptopa.

Na tej podstawie można wnioskować, że dzieci z mniejszych miejscowości korzystają najczęściej z komputera stacjonarnego czy też laptopa dlatego, że być może jest to jedyne dostępne im urządzenie. W gospodarstwach znajdujących się na obszarach wiejskich jest to prawdopodobnie jedyne narzędzie, z którego korzystają zarówno rodzice, jak i ich dzieci. W miastach w związku z wyższymi dochodami rodziny, mniejszym bezrobociem urządzeń tych w gospodarstwach domowych jest więcej. Uczniowie potwierdzali tę tezę podczas rozmowy w czasie badania. Niejednokrotnie dzieciom ze szkoły miejskiej trudno było się zdecydować, którą ilustrację powinny wybrać, ponieważ ze wszystkich urządzeń korzystały równie często.

Analiza zgromadzonego materiału badawczego pozwala na wyciągnięcie wniosku, iż większa częstotliwość wyboru urządzeń mobilnych (smartfonu, tabletu) wiąże się z celem wykorzystania. Uczniowie w wieku wczesnoszkolnym najczęściej korzystają z urządzeń TIK po to, aby grać. Wynik ten był taki sam

zarówno w grupie badanych uczęszczających do szkoły podstawowej znajdującej się w dużym mieście, jak i w grupie uczniów pochodzących z obszarów wiejskich. Najpopularniejsze tytuły gier na rysunkach chłopców to: *Angry birds*, *Main Kraft*, *Agar.io*. Zdarzało się, że dziewczynki również grają w wyżej wymienione gry. Najczęściej jednak rysowały gry związane ze sprawowaniem opieki nad: zwierzęciem (kotem), *Pou*, *Furby boom*. Ciekawą zależność można zauważyć pomiędzy rysunkami chłopców. Uczniowie z obszarów wiejskich zdecydowanie częściej grają w gry brutalne, w których np. strzela się, zabija *zombie*. Wśród rysunków chłopców z większego miasta tego typu gra pojawiła się tylko raz. Może to świadczyć o większej świadomości rodziców dzieci z miasta na temat zagrożeń wynikających z niedostosowania poziomu gry do wieku dziecka.

Drugą w kolejności, choć zdecydowanie rzadziej wskazywaną przez uczniów aktywność z wykorzystaniem narzędzi TIK, było oglądanie filmów, bajek na portalach typu *YouTube*. Rysunki te przedstawiały popularne bajki, ale także programy przeznaczone dla starszej grupy odbiorców, prezentujące np. nieszczęśliwe wypadki lub katastrofy. Jeden z uczniów klasy III szkoły podstawowej znajdującej się w większym mieście zaprezentował na swoim rysunku etap programowania gry komputerowej.

Podsumowanie

Zgromadzone dane pozwalają na stwierdzenie, że rodzice i nauczyciele w niewystarczającym stopniu motywują dzieci do podejmowania bardziej zróżnicowanych form aktywności z wykorzystaniem TIK. Należałoby ukazać dzieciom szerszy wachlarz możliwości wykorzystania tych narzędzi, stworzyć takie sytuacje dydaktyczne, które motywowałyby uczniów do poznawania świata oraz zdobywania wiedzy i umiejętności niezbędnych do funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym. Badani najczęściej korzystają z narzędzi TIK w celu zagospodarowania czasu wolnego. Mobilny charakter smartfonów i tabletów sprawia, że zaspokojenie naturalnej potrzeby każdego człowieka, a szczególnie dziecka, związanej z zabawą jest możliwe w każdym dowolnym momencie i miejscu. Być może uczniowie w większym mieście mają lepszy dostęp do urządzeń mobilnych i dlatego w porównaniu z uczniami z terenów wiejskich częściej po nie sięgają. Trzecioklasiści z obu badanych grup najczęściej sięgają po komputer/laptop, co z kolei wynika z większych możliwości wykorzystania takiego urządzenia. Uczniowie jednak niezależnie od wieku czy też miejsca zamieszkania najczęściej używają urządzeń TIK do różnego typu gier. Darmowy dostęp do bezpłatnych aplikacji przeznaczonych dla urządzeń mobilnych sprawia, że rodzice nie mają tak dużego oporu przed zainstalowaniem tego typu oprogramowania na urządzeniu swoim albo dziecka. Dostęp do gier online również nie generuje większych kosztów, a ich różnorodność zaspokaja potrzeby dzieci.

Globalny charakter dynamicznego rozwoju technologii sprawia, że obecnie różnice między miastem a wsią zacierają się i tym samym zmienna ta może tracić na swym znaczeniu. Pewne różnice pozostają jednak nadal widoczne, co odzwierciedliło się w przytoczonych wynikach badań.

Literatura

- Bezpieczeństwo dzieci w Internecie* (2013), Warszawa, https://panoptykon.org/files/bezpieczenstwo_dzieci_w_internecie_2013.pdf (3.05.2016).
- Juszczak S. (2007), *Cele i zadania technologii informacyjnej i edukacji medialnej* [w:] B. Siemieniecki (red.), *Pedagogika medialna*, t. II, Warszawa.
- Fundacja Dzieci Niczyje (2015), *Korzystanie z urządzeń mobilnych przez małe dzieci w Polsce. Wyniki badania ilościowego*, http://www.mamatatatablet.pl/pliki/uploads/2015/11/Korzystanie_z_urzadzen_mobilnych_raport_final.pdf (3.05.2016).
- GIODO, *Postrzeżenie zagadnień związanych z ochroną danych i prywatności przez dzieci i młodzież*, <https://panoptykon.org/files/raport-koncowy-z-badan-giodo.pdf> (3.05.2016).
- GUS (2014), *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce w 2014 r.*, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2014-r-,2,4.html> (3.05.2016).
- Stachowiak B. (2007), *Obywatel społeczeństwa informacyjnego – dziś i jutro*, „Zeszyty Naukowe. Zbliżenia cywilizacyjne” t. II, <http://wyd.edu.pl/index.php/zblizenia-cywilizacyjne-civilizations-rapprochements/archiwum> (19.11.2015).
- We Are Social: Liczby polskiego Internetu* (2015), <http://smmeasure.eu/liczby-polskiego-internetu-2015/> (3.05.2016).
- WSIS, *Declaration of Principles. Building the Information Society: A Global Challenge in the New Millennium*, Geneva 2003 – Tunis 2005, <http://www.itu.int/net/wsis/docs/geneva/official/dop.html> (3.05.2016).